

LUND UNIVERSITY

Rydberg, Larsson & medialiseringen

Steiner, Ann

Published in:
Tidskrift för litteraturvetenskap

2010

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Steiner, A. (2010). Rydberg, Larsson & medialiseringen. *Tidskrift för litteraturvetenskap*, 40(2), 23-26.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

RECENSIONER

Gertrude Steins performativa estetik

Laura Luise Schultz, *Mellem tekst og teater: skuespillets rolle i Gertrude Steins performative æstetik*
Kbh.: Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet, 2009, 309 s. (diss. København)

Bland den litteratur som tog form för hundra-talet år sedan och som kommit att sorteras in under den generösa beteckningen »modernism«, finns fortfarande ett ganska stort antal verk som besitter förmågan att sätta tänkandet i rörelse och utmana etablerade modeller för läsning och tolkning. Till dessa hör utan tvekan Gertrude Steins texter. Det finns till och med skäl att placera hennes dikter, romaner, pjäser, essäer och föreläsningar – samt ett antal generiskt mer svårbestämbara texter – i det allra främsta ledet. I jämförelse med en Joyce eller Proust har Stein inte heller fångats in och sorterats av en lika långvarig och ymnig forskning. Än så länge finns inte ens några samlade verk för litteraturvetaren att göra avstamp i, även om två relativt omfattande urval har gjorts: Carl van Vechtens Yale-utgåva från 1950-talet och Catherine R. Stimpsons två volymer för Library of America från 1998. Att ett omfattande filologiskt arbete också väntar den forskare som tar sig an manuskriptsituationen blottades 2003, då Ulla Dydo publicerade sin briljanta

undersökning av Steins manuskript från en tio-årsperiod, *Gertrude Stein: The Language That Rises, 1923–1934*.

Inte konstigt, alltså, att den kritiska och akademiska läsningen av Stein knappast sträcker sig längre tillbaka i tiden än några decennier. Dels handlade det då om mer eller mindre biografiskt orienterade undersökningar, dels, och snart, om tolkningar som sökte fäste i den reception Steins verk hade fått inom neo-avantgardet under 1950- och 60-talen, då hennes experimentella texter fick en första renässans hos författare, komponister och konstnärer som John Ashbery, John Cage och Fluxus. Den senare linjen kom att armera sin diskussion med »dekonstruktivt« orienterad teoribildning och fram emot 1990-talet började de två linjerna sakteliga konvergera, varpå en »Steinforskning« tog form – en forskning som växt och differentierats under de senaste femton åren.

Den del av Steins verk som kanske ägnats minst uppmärksamhet under denna period är hennes skrivande med, mot och för teatern – vad man kunde kalla hennes *teatertexter*, snarare än dramer, då det dramatiska i dessa verk knappast står i förgrunden. Visst har några studier publicerats (av Sarah Bay-Cheng bland andra), men likväl framstår den avhandling som den danska teatervetaren Laura Luise Schultz nyligen disputerade på vid Köpenhamns universitet som ett pionjärarbete. Det är en avhandling skriven på danska, men det finns skäl att anta att den snart också är en bok på engelska.

Titeln på Schultz studie är *Mellem tekst og teater: skuespillets rolle i Gertrude Steins performative æstetik*, och ett av dess syften är att frilägga Steins position på den modernistiska och avantgardistiska teaterkonstens fält. Enligt avhandlingens »hovedtese« bör man placera Steins texter i en tredje position bortom två huvudriktningar i 1900-talets dramatik – en »litterær, modernistisk dramatræditiøn« (s. 6) – och man kan dessutom koppla dem till en sentida »postdramatisk« (Hans-Thies Lehmann) teater. Denna placering motiveras av att Steins pjäser problematiserar dramatiseringen av en text genom att i stället för mimetisk likhet betona och arbeta med *skillnader* mellan text och scenisk gestaltning, och av att hennes texter redan genom sin språkliga form aktualiserar problem kring skrift och kropp, diskurs och kön, som har privilegierats inom en performanceorienterad tradition.

Vid sidan av syftet att placera Stein i teaterhistorien erbjuder avhandlingen en utläggning av Steins säregna estetik – hennes syn på skrivande, på komposition, på »geniet«, på »mästerverk« etcetera – vilken undersöks inom ramen för den utbildningskris som präglade det tidiga 1900-talets konstpraktiker och i förhållande till filosofiska teorier kring tid, rum och identitet av Henri Bergson, William James och A.N. Whitehead. Studiens teoretiska utgångspunkter återfinns man framför allt inom en »performativitetsteoretisk ramme«, som dels knyter an till språkfilosofins analyser av språk och verklighet, dels till undersökningar av det performativa som händelse, process, kroppslighet.

Schultz studie är organiserad i fem kapitel, omgivna av den obligatoriska inledningen och en sammanfattande och utåtblickande avslutning. I inledningen tecknas undersökningens problematik och forskningsfältet; kapitel ett rymmer en precisering av de problem som står i fokus, inte minst frågor kring »text«, »iscensättning« och »performativitet«, och kapitel två studerar förhållandet mellan det diskursiva och

materiella i Steins »performativa estetik«. I kapitel tre undersöks en mer specifik del av Steins teatertexter – hennes landskapsteater och dess nedmontering av den dramatiska karaktären, medan kapitel fyra, avhandlingens längsta, inleds med en diskussion av genrernas betydelse för Stein (särskilt förhållandet mellan »narrative« och »play«), för att leda vidare till en mångsidig och sammanlänkad läsning av romanen *Ida: A Novel* (1941) och skådespelet *Doctor Faustus Lights the Lights* (1938), vilken bland annat lyfter fram frågor kring identitet, genus, berättande och modernitet. Det sista kapitlet förskjuter perspektiv och metod på ett ganska överraskande och energigivande sätt genom att ägnas åt faktiska uppsättningar av Steins skådespel (av Robert Wilson bland andra) och genom att delvis baseras på intervjumaterial. I avhandlingens avslutning sammanfattas slutligen undersökningen, men framför allt öppnas författarskapet för nya forskningsperspektiv, och ett alternativt verkbegrepp med rötter hos Stein formuleras.

Schultz argumenterar väl för sin huvudtes, att Steins skådespel både konfronterar och muttar in en tredje position bortom en »litterær« lästeater och en »anti-litterær«, mot kroppen och den fysiska närvaron orienterad performance. Dessutom lyckas hon på ett skarpt sätt visa på komplexiteten i Steins estetik – hennes sätt att problematisera narrativ och tidslig-rumslig kontinuitet, hennes kombinationer av olika diskursiva nivåer och verklighetsplan, hennes bearbetningar av identitet och dramatisk karaktär, och så vidare. Genom att koppla Steins idéer och skrivsätt till tankegångar hos Bergson och andra, eller till viktiga estetiska innovationer under 1900-talet, som montage, eller till samtida teoribildning, som Deleuze och Guattari, lyckas hon även ge kultur- och konsthistorisk resonans åt texter som en gång betraktades som mer eller mindre idiosynkratiska. Även om de senaste tjugofem årens forskning alltså har börjat revidera denna begränsade bild, bidrar Schultz med ytterligare pusselbitar. En särskild

styrka i hennes diskussioner är hur de visar (eller antyder) på vilket sätt Stein kunnat spela en viktig roll för senare litteratur och konst under 1900-talet, och även om *nätverks*-metaforen har kommit att exploateras till övermått i vår tids kulturdebatt, ger det (nät)verkbegrepp som Schultz låter sin studie utmyнна i intressanta ingångar till konstens och litteraturens former i en medialt sammansatt samtid.

De initiala funderingar som inställer sig vid läsningen av *Mellem tekst og teater* befinner sig främst på dispositions- och kompositions-mässig nivå. Till exempel kan man ställa sig frågande inför det stora utrymme den förvisso utmärkta läsningen av romanen *Ida: A Novel* får i en studie ägnad åt Steins *skådespel*, och detta trots att läsningen (indirekt) visar hur skrivandet av skådespel gjorde det möjligt för Stein att vidareutveckla sin uppgörelse med identiteten, särskilt som detta problem tog form efter genombrottet (och det akuta hotet mot författarintegriteten) med *The Autobiography of Alice B. Toklas* (1934). I förlängningen av denna iakttagelse börjar man också fundera kring principerna för urvalet av material ur det än så länge svåröverblickbara verket. Den performativa estetik som Schultz frilägger och dissekerar har ju inte bara relevans för de texter av Stein som i undertitlar och liknande identifieras som pjäser. Som Schultz visar är »play« en genomgripande poetisk princip hos Stein. Dessutom: några av de pjäser som av Stein tillkännagavs som »plays« liknar knappast sådana i vedertagen mening – ett stycke som »Objects Lie On A Table: A Play« kan mycket väl, utifrån dess språk och form, läsas som ett prosastycke – medan andra verk, som romanen *The Making of Americans*, i sin tur har adpaterats för scenen. Den komplexa materialsituationen och den generiska komplikationen har, kort sagt, lämnat avtryck.

Annars är de tankar som väcks i första hand affirmativa och alstrande. Till exempel: Skulle inte kopplingen mellan Steins ambition att låta olika »verklighetsplan« kombineras i texterna

och collaget/montaget kunna utvecklas längre än vad som görs i avhandlingen? I vilken utsträckning skulle andra konstarter som bildkonst och film i så fall kunna ge fler perspektiv på de frågeställningar som lyfts fram? Och skulle en mediehistorisk analys kunna förenas med det performativitetsteoretiska perspektiv som Schultz anlägger? Eller: Vilka implikationer har det flytande och flexibla verkbegrepp som Schultz skisserar i studiens avslutning – bland annat i anslutning till sådana saker som läsning och estetisk erfarenhet? Och – för att ändå skjuta in ett kritiskt frågetecken – är detta verkbegrepp, vilket baseras på skrivandet och läsandet som historiskt oavslutade och ständigt föränderliga praktiker, alldeles förenligt med Steins egna tankar om mästerverket?

Att man lockas ställa sådana frågor visar främst på potentialen i Schultz studie. Kanske skulle en teatervetare ha synpunkter och invändningar som jag själv inte formulerat. Men utan tvekan är *Mellem tekst og teater* en mångsidig och uppfordrande avhandling, och ett viktigt tillskott till den Steinforskning som till slut tagit form, men som alltså fortfarande, inte minst sett till det Steinska verkets omfång och betydelse, befinner sig i sin linda.

Jesper Olsson, Stockholms universitet

Rydberg, Larsson & medialiseringen

Christian Lenemark, *Sanna lögner: Carina Rydberg, Stig Larsson och författarens medialisering*
Hedemora: Gidlunds förlag, 2009, 231 s.
(diss. Göteborg)

Studier av författarroller har inom litteraturvetenskapen under senare år vänt sig mot nya teoretiska fält. Exempelvis genom att betrakta författaren som mer än den personliga biografien

och texterna. På kort tid har två svenska studier publicerats som undersöker författares position, bland annat med hjälp av teorier kring performativitet: Torbjörn Forslids och Anders Ohlssons studie av *Fenomenet Björn Ranelid* (2009) och Christian Lenemarks avhandling *Sanna lögner* (2009) om mottagandet av Carina Rydberg och Stig Larsson. Lenemarks undersökning av den medialiserade författaren vid slutet av millenniet täcker på ett tankeväckande sätt in den litterära arenan under perioden. Analysen befinner sig i skärningspunkten mellan text, författarskap och medier, och det är ett gränsland som kräver nya metoder och teorier.

Det är centrala frågor för litteraturvetenskapen som Lenemark ställer. Bilden av författaren är under förhandling och Lenemark visar skickligt att det är många aktörer på den litterära scenen som värderar vad en svensk författare kan och bör göra. Ett påtagligt, om än inte oväntat, faktum är att det inte längre räcker med att skriva en bra text för att synas, man måste också höras och bli medial på andra sätt. Kritiken mot den författare som låter sig kommersialiseras är dock hård. Studien behandlar mottagandet av Carina Rydberg och Stig Larsson vid slutet av 1990-talet och diskuterar främst relationen mellan författare, litteratur och medier, men även mötet mellan fakta och fiktion, mellan text och liv. Det är en synnerligen välskriven och välformulerad avhandling som använder nya intressanta grepp för att studera och analysera den moderna författarrollen. De invändningar jag har ska betraktas som ringa och kommer sig snarare av att Lenemarks studie väcker funderingar kring hur man kan vidareutveckla forskningsområdet.

Avhandlingen går inledningsvis noggrant igenom mottagandet av Carina Rydbergs *Den högsta kasten* (1997) och *Djävulsformeln* (2000), och i det tredje kapitlet diskuteras mottagandet av Stig Larssons *Natta de mina* (1997). Det andra och det fjärde, avslutande, kapitlet diskuterar de teoretiska implikationerna. Upplägget är, vilket också Lenemark

konstaterar, ovanligt såtillvida att de teoretiska premisserna presenteras efter hand. Ett sådant förfarande är på gott och ont. Avhandlingen lider inte av en lång teoretisk inledning som sedan appliceras i olika grad på materialet, vilket är befriande. Problemet är att Lenemark inte alltid får nytta av sina teoretiska resonemang och att studien blir verkligt intressant först i den avslutande delen när material och teorier möts och diskuteras på allvar. Det är i denna del som författaren briljerar i sin analys och där han visar att denna forskningsmetod ger helt nya resultat. Upplägget gör dock avhandlingen något obalanserad och jag hade gärna sett vissa teoretiska resonemang tidigare. Framför allt hade de behövts i beskrivningen av mottagandet av Carina Rydberg som tyvärr blir deskriptiv snarare än analytisk.

Strukturen är kanske också förklaringen till att Lenemark, förvånande nog, behandlar Rydberg och Larsson olika. Den inledande analysen av Rydberg är deskriptiv och de fördjupande reflektionerna är av mer sammanfattande och historiserande karaktär. I behandlingen av Larsson får däremot beskrivningen av mottagandet träda tillbaka för teoretiska resonemang kring identitet, autofiktion, performativ biografism, dubbla läskontrakt och biografisk legend. Skillnaden i behandlingen av de två författarna blir lite märklig eftersom den förstärker den könade behandling som Rydberg och Larsson mötts av och som Lenemark själv är så kritisk till.

Materialet i studien är stort och bitvis oöverskådligt, men Lenemark gör ett imponerande arbete i att reda ut debatter och argument. *Sanna lögner* framhåller att det är något unket över den svenska bevakningen av litteratur. Som helhet håller jag med i denna analys, men det finns exempelvis stora skillnader mellan olika skribenters kulturella plats i de litterära hierarkierna som inte alltid tas hänsyn till. *Dagens Nyheter*, *Aftonbladet* och *Hallandsposten* intar inte samma positioner och vänder sig inte heller till samma läsare. Det är i dessa hierarkier som stora delar av spelet mellan Rydberg, Larsson

och kritiken pågår och det är därför väsentligt att tydliggöra hur strukturerna ser ut. En nyanseering och problematisering hade varit betydande inte minst eftersom dagspressens bild (förvisso kompletterad av några månadsmagasin och ett par tv-program) inte är den enda. Precis som Lenemark själv kritiskt och rättmätigt konstaterar, saknar de presenterade teorierna metoder för att belysa hur en författares position påverkas av kön, klass och etnicitet. Samtidigt hade jag gärna sett ytterligare dimensioner i hans egen analys – en författares status, position och behandling beror inte bara på den tryckta texten i dagspresskritiken utan handlar också om vem som läser, varför man läser, hur en författare marknadsförs, hur bilden av författaren ser ut i andra medier, och så vidare. Ett exempel är att studien främst fokuserar på texter om författarna och inte på de visuella bilderna av dem. Författarnas visuella persona, stylade författarporträtt, röst och annat berörs knappt alls. Visserligen diskuteras omslagsbilden på *Den högsta kassen*, men den jämförs till exempel inte med andra samtida bilder av Carina Rydberg som har ett helt annat uttryck – hon framställs som en liten tunn kvinna på omslaget, men på pressbilderna har hon en intensiv blick och en bestämd framtoning. Det visuella spelet är en viktig del av medierna och att bara analysera texterna förenklar vissa resonemang.

Listan kan göras lång på platser och texter som skulle behöva studeras för att få en mer komplett bild. Det låter sig dock inte göras inom ramen för den korta tid en avhandlingsförfattare har på sig och de avgränsningar Lenemark har gjort är rimliga och genomtänkta. Ändå inger studien en känsla av att det finns saknade pusselbitar, och det är bara att hoppas på att framtida studier, inspirerade av detta förfarande, kan gå vidare i det breda material som finns och ytterligare fördjupa våra kunskaper kring författarens roller i det moderna mediasamhället. Frågor som väcks är exempelvis om Larsson nådde ut lika bra som Rydberg? Vem sålde mest? Förblev Larsson en intellektuell

gullegris och Rydberg en kommersialiserad populistisk författare? Man kan fundera över försäljningssiffror och läsare. Vem vände man sig till och vilka läsare nådde man? Detta ligger utanför vad som är möjligt att göra inom denna studie, men så väcker den, som all bra forskning, också nya frågor.

Avhandlingen är teoretiskt lite spretig, men det är delvis en konsekvens av att den spänner över nya fält och det är dessutom i den teoretiska bredden som Lenemark är riktigt nytänkande. Han använder sig, förutom av traditionella litteraturvetenskapliga analysinstrument, bland annat av teorier från performance studies och medievetenskaperna. Det gör att de olika spåren konvergerar men ibland också drar iväg i egna riktningar. Detta är visserligen ett problem, men det är också styrkan i studien eftersom det visar hur olika grepp kan ge nya resultat. Det är avgörande för studien att Lenemark på ett så skickligt sätt inbegriper tankegångar från olika inriktningar och sammanför dem på ett relevant sätt.

Lenemark använder sig bland annat av tankar från performance studies för att diskutera hur en författare iscensätter sig själv. Frågan är, framför allt i Rydbergs fall, i vilken grad författare verkligen gör det? De två författarnas strategier ter sig helt olika. Rydberg framstår i högre grad som ett offer för en medielogik. Larsson däremot kontrollerade sin mediebild och på så sätt var han inte den outsider som han positionerade sig själv som, särskilt om man betänker de band som fanns mellan honom och ett antal centrala gestalter i svensk kulturelit. Avhandlingsförfattaren tydliggör också skillnaderna i deras strategier, men kanske inte alla bakomliggande mekanismer som styrde deras mottagande. Bland annat saknar jag en diskussion kring högt och lågt och om hur Rydberg flörtar med populärkultur och Larsson upprepat markerar sig som finrummets författare. Detta antyds visserligen, men kunde fördjupats ytterligare eftersom det sannolikt spelade en viktig roll för mottagandet.

En viktig aspekt av studien är att den i sin behandling av litteraturen och mottagandet gör en historieskrivning över perioden. Att mottagandet av de två studerade författarna var så starkt könat var inget Lenemark hade förväntat sig vid utgångspunkten, men i gengäld blir det hans starka slutpoäng. Populärkulturen är en kvinna och den höga litteraturen är en man. Det är kanske inte direkt en överraskning att kvinnliga och manliga författare fortfarande behandlas olika, men att det var så flagrant och dessutom naivt oreflekterat var oväntat. Lenemarks avslutande analys är, som sagt, initierad, analytisk och nytänkande. Studien bidrar starkt till att teoretiskt och metodiskt förnya forskningen kring författarbiografi och litteraturens villkor i det genommedialiserade samhället.

Ann Steiner, Lunds universitet

Den föreställda mångkulturen

Magnus Nilsson, *Den föreställda mångkulturen: klass och etnicitet i svensk samtidsprosa*

Hedemora: Gidlunds förlag, 2010, 228 s.

Magnus Nilssons bok *Den föreställda mångkulturen: klass och etnicitet i svensk samtidsprosa* utgår från två uppmärksammade fenomen i dagens svenska litterära offentlighet: dels det senaste decenniets fokus på etnicitet och migration, vilket hänger samman med genomslaget för en så kallad »invandrarlitteratur«, företrädd – föreställer man sig – av författare som Jonas Hassen Khemiri eller Marjaneh Bakhtiari; dels det nya intresset för frågor om litteratur och klass, aktualiserade genom böcker av till exempel Susanna Alakoski och Åsa Linderborg. Denna litteratur, och mottagandet av den, läser Nilsson mot bakgrund av vad han kallar »den föreställda mångkulturen«, det vill säga

en ideologisk uppfattning om att Sverige genomgått en förvandling från ett monokulturellt klassbaserat industriland till ett mångkulturellt postindustriellt samhälle, där kulturell identitet snarare än ekonomiska relationer fungerar som nyckelkod för förståelsen av samtiden.

Denna ideologiska föreställning har skapat ett »etniskt filter« varigenom snart sagt alla samhällliga relationer tolkas. Om detta filter skriver Nilsson i bokens första, teoretiskt inriktade kapitel. Han visar där hur »invandrarlitteraturen«, dess olika framträdelseformer till trots, av den litterära offentligheten konsekvent läses biografiskt som autentiska uttryck för författarnas erfarenhet av att leva som invandrare i Sverige. Mottagandet präglas med andra ord av extrem kulturessentialism och reduktionism. Den autenticitetsfixerade diskursen om kulturell representation har emellertid kopplat ett sådant grepp över våra sinnen att nästan ingenting annat slipper igenom, som till exempel det faktum att denna litteratur ofta förhåller sig på ett mycket medvetet och kritiskt sätt till diskursen. För den som vill komma bort från en reduktionistisk identitetspolitisk läsart som denna kan det finnas skäl att med Nilsson betrakta »invandrarlitteraturen« som på en och samma gång »en produkt av föreställningen om Sverige som ett mångkulturellt samhälle, en litterär praktik som *bidrar till framväxten* av denna föreställning och en arena för *kritik* av densamma.« (s. 12)

Nilsson diskuterar i nästa kapitel hur begreppet »klass« använts i samband med de senaste årens uppsving för arbetarlitteraturen. Även sådan litteratur som rimligen borde betraktas som arbetarlitteratur passerar, visar det sig, den föreställda mångkulturens »etniska filter«, vilket innebär att skildringar av ekonomiskt utsatta kollektiv tvångsmässigt tolkas i termer av etnicitet i stället för klass. Klass osynliggörs därmed. Samtidigt genomgår begreppet ett slags »kulturalisering«, vilket får till följd att klass uppfattas som ännu en i raden av kulturella identiteter i det mångkulturella samhället.

Det här är huvudlinjen i Nilssons resonemang, och han går så långt tillbaka som till Marx för att driva den. Klassbegreppet och klasskampen, menar Nilsson, har sin grund i ekonomisk exploatering, inte som identitetspolitiken i kulturell orättvisa eller »misskännande«. De politiska botemedlen är därför olika: ekonomisk ojämlikhet bekämpas med omfördelning av resurser, kulturell orättvisa med erkännandepolitik. Nilsson har onekligen en viktig poäng när han påminner om denna distinktion. Om klass reduceras till en identitet osynliggörs också klassidentitetens verkliga grund: den ekonomiska orättvisan och, i förlängningen, den kapitalistiska ekonomin.

Jag har inget att invända mot Nilssons analys av klassbegreppet och dess förvandlingar. Även om jag inser att det delvis rör sig om en pedagogisk förenkling, har jag däremot svårt att acceptera den definitiva gränsdragning han gör mellan klassbegreppet och begrepp som etnicitet och genus. Att som Nilsson framhäva att klass grundar sig i både ekonomiska relationer och identitet låter klokt, men det är ett problem, som jag ser det, att han reducerar etnicitet och genus till enbart kulturella identiteter. Det leder till tvivelaktiga formuleringar som »relationerna mellan olika etniciteter är uttryck för skillnader snarare än motsättningar« (s. 70) eller »[o]avsett vilka ekonomiska orättvisor som drabbar kollektiv baserade på genus eller etnicitet är existensen av dessa kollektiv [...] produkter av kulturella processer.« (s. 198) Påståenden som dessa är förenklande, och här önskar jag att Nilsson förhöll sig mer aktivt till forskningen kring intersektionalitet. Men egentligen tror jag att problemet bottenar i Nilssons förståelse av kapitalismen. Enligt hans sätt att resonera är klass den enda identitetskategori som uppstår ur kapitalistiska förhållanden. Postkoloniala teoretiker som dyker ner i imperialismens arkiv skulle knappast hålla med om det, och den som börjar fundera över det kapitalistiska systemets organisering av produktions- och reproduktionsarbete skulle nog också ställa sig tveksam.

För den diskussion Nilsson vill skapa kring klassbegreppet har detta emellertid ringa betydelse, och problemet kan inte heller sägas förfölja honom när han i kapitel tre inleder sina romananalyser. Först ut är Jonas Hassen Khemiris *Ett öga rött* och Marjaneh Bakhtiaris *Kalla det vad fan du vill* – böcker som i den litterära offentligheten mestadels lästs som autentiska uttryck för invandrarerfarenheter men som Nilsson grundligt och övertygande visar i själva verket går i kritisk dialog såväl med en sådan reduktionistisk läsart som med föreställningen att begreppet etnicitet är nyckeln till förståelsen av dagens Sverige. Böckerna kretsar visserligen kring etnicitet, mångfald och autenticitet, men det är den ironiska och kritiska dimensionen av hur dessa fenomen skildras som Nilsson lyfter fram och som han menar har gått de identitetspolitiska läsningarna förbi.

I kapitel fyra riktar Nilsson in sig på Lena Anderssons och Hassan Loo Sattarvandis förortsromaner *Var det bra så?* respektive *Still*. Även dessa romaner förhåller sig enligt Nilsson kritiskt till den föreställda mångkulturen, om än på ett annat sätt. Förortens verklighet skildras här inte i termer av etnicitet, vilket annars är regeln, utan som en miljö präglad av klass. Romanerna kan med andra ord sägas berätta hur det går till när klass osynliggörs. Dock förekommer inte i någon av romanerna skildringar som visar hur klass skiljer sig från andra identitetskategorier. Vad gäller *Still* framställs enligt Nilsson »klass rent av som ett fenomen som kan uppfattas i analogi med fenomenet etnicitet.« (s. 157)

Analyserna av Anderssons och Sattarvandis romaner är inte särskilt utförliga och fungerar egentligen mest som en bro över till kapitel fem, där Nilsson läser Susanna Alakoskis *Svinalängorna* och Åsa Linderborgs *Mig äger ingen*. Även dessa romaner studerar Nilsson utifrån hur de går i kritisk dialog med den föreställda mångkulturen, men här menar han att kritiken nått en ny nivå. I *Svinalängorna* och *Mig äger ingen* pågår enligt Nilsson inte bara

en dekonstruktion av den föreställda mångkulturen och ett framhävande av klassidentiteten som alternativ – i romanerna har klass rent av fått överta funktionen som nyckelkod för förståelsen av samhället. I *Mig äger ingen* framgår enligt Nilsson tydligt »att klass inte är någon kulturell identitet, utan ett fenomen som har sin grund i ekonomiska förhållanden.« (s. 160) Linderborgs roman kan följaktligen läsas som en kritik av klassbegreppets kulturalisering, en kritik som i förlängningen även fungerar som ett ifrågasättande av själva föreställningen om det mångkulturella, postindustriella samhället, vilket alltmer framstår som »en produkt av det klassperspektiv som dominerar« (s. 192).

Nilsson resonerar övertygande, men ibland vill jag invända. För Nilssons argument är det till exempel olyckligt att klassperspektiven i Alakoskis och Linderborgs romaner etableras i *historiska* skildringar av 1960- och 1970-talets Sverige, det vill säga inte bara i ett annat samhälle än dagens utan även i en historisk tid som å sin sida betraktats och fikcionaliserats genom ett *klassfilter*. På vilket sätt talar det för klassperspektivets relevans i dagens Sverige? Det är en besvärande fråga, som Nilsson undviker att ta i. Här ser man avigsidan med att låta litterära texter möta färdiga teorier; teorin används som metod och hotar att låsa texterna i stället för att öppna dem.

Kanske håller Nilssons tes, men det är tveksamt om han i det här fallet har ett material som understödjer den. Parallellt med *Den föreställda mångkulturen* läser jag Kristian Lundbergs *Yarden*, en bok där klassperspektivet på ett självklart sätt etableras i nutid. Då går det också upp för mig att *Yarden* är precis den bok Nilsson hade behövt för att lyckosamt driva sitt argument. Nu lär Nilsson inte haft tillgång till *Yarden* när han skrev sin bok. Men hur är det med Johan Jönsons *Efter arbetsschema*, en bok där klassperspektivet, vill jag hävda, både är mer uppdaterat och på sätt och vis går djupare än i Alakoskis och Linderborgs romaner. Kom även den ut för sent för att inkluderas i Nilssons

material? För det kan väl inte handla om att boken är för språkligt experimentell eller att det klassmedvetande som Jönson skriver fram inte är tillräckligt uppbyggligt?

Tillsammans med de teoretiska avsnitten om etnicitet och klass i bokens två första kapitel lägger romananalyserna grunden till det avslutande kapitel sex, där Nilsson fördjupar diskussionen om förhållandet mellan litteratur, klass och etnicitet. Nilsson tar, i den politiska teoretikern Nancy Frasers anda, återigen utgångspunkt i uppfattningen att »kampen mot klassorättvisor avförts från den 'postsocialistiska' politiska dagordningen och att identitetspolitikens kamp för 'erkännande' blivit paradigmatiserad för hur politik uppfattas över huvud taget.« (s. 193) Frasers såväl som Nilssons ambition kan utifrån det sammanfattas med viljan att »rädda den socialistiska klasspolitiken undan denna marginalisering, utan att för den skull marginalisera identitetspolitiken.« (s. 193)

Ännu en gång betonar Nilsson betydelsen av att upprätthålla distinktionen mellan ekonomi och kultur, och i det avseendet går han längre än Fraser, som annars fått utstå kritik för att göra detsamma. Kunskapsteoretiskt kanske han inte för vetenskapen framåt, men om inte förr framgår det i det här kapitlet vilka politiska implikationer Nilssons förslag skulle kunna få. Betydelsen av att hålla isär klass från identitet, ekonomi från kultur, blir nämligen uppenbar när det kommer till att formulera ett *alternativ* till den föreställda mångkulturens ideologi.

I likhet med Fraser använder Nilsson här begreppen »affirmation« och »transformation« för att diskutera hur ekonomiska respektive kulturella orättvisor bör bekämpas. Överfört på resonemanget om den svenska samtidsprosan kan han således konstatera att den litterära offentlighetens behandling av »invandrarlitteraturen« bygger på affirmativa konstruktioner av etniska identiteter, vilket måste betraktas som en orimlighet inte bara för att »invandrare« och »invandrarlitteratur« är diskursivt konstruerade begrepp, utan framför allt för att det rör sig om litterära konstruktioner.

Något mer komplicerat blir det när Nilsson närmar sig fenomenet klass med samma begreppspar. Trots att Nilsson menar att klass måste synliggöras som ekonomiskt konstituerad kategori, kan han inte utan vidare avfärda ett affirmativt förhållningssätt till klass som identitetskategori. Som motkraft mot den föreställda mångkulturen kan det tvärtom vara viktigt att främja identitetspolitiska konstruktioner av klass. Så uppstår nämligen ett klassmedvetande – och ett klassmedvetande är en bra sak, bara det bygger på kunskapen att klass i huvudsak är en ekonomiskt konstituerad kategori. Här hör man ekot av Marx och dennes distinktion mellan »en klass i sig« och »en klass för sig«. Frågan som söker sitt svar lyder nu som förut: Hur ska en exploaterad klass kunna strida för sina faktiska klassintressen (som gör den till »en klass i sig«) om den inte lyckas identifiera dessa intressen, om det inte uppstår ett klassmedvetande (»en klass för sig«).

Redan med sina tidigare böcker har Magnus Nilsson nischat in sig som marxistiskt influerad kännare av så kallad arbetarlitteratur. Med *Den föreställda mångkulturen* visar han att det ännu i dag skrivs betydelsefull litteratur på området, samtidigt som han övertygande argumenterar för vårt behov av marxistisk analys. Det finns skäl att invända mot vissa detaljer, som att Nilsson i sin iver att ge upprättelse åt klassbegreppet håller på avstånd betydelsefulla insikter inom till exempel intersektionalitetsforskningen, eller som att hans litteraturanalyser lider av ett visst tunnelseende. I slutändan kan man ändå inte annat än imponeras av det intellektuella arbetet bakom boken. Dessutom gläds jag åt att få ta del av en litteraturvetenskaplig studie som på ett så beslutsamt, engagerat och ändå otvunget sätt griper rakt in i en pågående samhällsdebatt.

Ragnar Haake, Umeå universitet

Vidare med Vilhelm Moberg

Ingrid Nettervik och Anna Williams (red.), *Vidare med Vilhelm Moberg: åtta forskare om hans författarskap* Stockholm: Carlsson, 2009, 183 s.

I fjor var det 60 år sedan *Utvandrarna* svepte över bokhandelsdiskarna, och ett halvsekel sedan *Sista brevet till Sverige* föranledde den till verket initialt kritiske Olof Lagercrantz att i sin recension sätta ett stiligt slutbetyg på vad han kallade »detta unika storverk som man inte torde spränga bort ur vår litteratur i första taget«. I dag ter sig Vilhelm Mobergs ställning i den svenska litteraturen tämligen stabil. Om att »storstarken med folkvisögonen« (som Moberg dubbades av vännen Nils Ferlin) ännu årtionden efter sin stund på jorden förmår skänka vitter och sinnlig näring vittnar uppenbarligen det faktum, att hans författarskap fortsätter locka till sig nya generationer läsare. Och vetenskapsidkare.

Efter att ha legat i viss träda under ett par decennier har den akademiska forskningen om Moberg på senare år upplevt något av en renässans. En provkarta över litteraturvetenskapliga ingångar till Mobergs liv och verk erbjuder senaste volymen i Vilhelm Moberg-Sällskapet skriftserie: *Vidare med Vilhelm Moberg: åtta forskare om hans författarskap* (red: Ingrid Nettervik & Anna Williams).

Utforskningen av och kommentarerna till Mobergs författarskap tog egentlig fart relativt sent, under författarens sista levnadsår i början av 70-talet. En märkesskrift är antologin *Perspektiv på Utvandrarromanen* (red: Erland & Ulla-Britta Lagerroth) från 1971, vilken under decenniet följdes av arbeten som Gunnar Eidevalls grundläggande avhandling om emigranteposet från 1974 och Magnus von Platens lika grundläggande levnadsteckning *Den unge Vilhelm Moberg* fyra år senare. Samtidigt

vaknade ett intresse för Mobergs verk även vid flera amerikanska och brittiska lärosäten, som gav avkastning i form av avhandlingar kring decenniets mitt. Men i takt med att den svenska litteraturforskningen inträdde i en mer teoretiskt driven utvecklingsfas – och på en gång blev »litteraturvetenskap« – tycks den akademiska Mobergforskningen ha stannat av. Kanske berodde detta i viss mån på det som först påpekades av Sven Delblanc i essäboken *Treklöver* (1980), och i hans efterföljd upprepats och nyanserats av Johan Svedjedal i *Gurun och grottmannen* (1996): att litteraturvetenskapens teorier ofta är svåra att »applicera« på den mobergska texten, avpassade som de ofta är för modernismens mer experimentella litteratur. »Mobergs prosa«, konstaterar Svedjedal, »går ur vägen för modernismen med dess paradoxer, överraskande metaforer och oväntade möten«.

Även om det nog ligger korn av sanning i Delblancs och Svedjedals argument, så undgår de inte att på ett rätt så olyckligt sätt nedvärdera den mobergska texten. (»Paradoxer«, »överraskande metaforer« och »oväntade möten« är för övrigt i sig rätt luddiga, och möjligen tvivelaktiga, termer att sätta i samband med »modernismen«; och talet om *en* modernism säger väl mer om den svenska litteraturvetenskapen i mitten av 90-talet, än om den historiska verkligheten.)

Och som antydes inledningsvis visar ootalets ansevärda akademiska skörd att Moberg och hans verk trots allt har mycket att ge i möte med modern svensk litteraturvetenskap. Så har bara de senaste åren bjudit på både perspektiv- och omfångsrika nyläsningar, som Ola Holmgrens studie *Emigrant i moderniteten: Vilhelm Mobergs mansfantasier* (2005) och Anna-Karin Carlstoft Bramells avhandling *Vilhelm Moberg tar ställning: en studie av hans journalistik och tidsaktuella diktning* (2007); i slutet av 2009 ventilerades dessutom Jens Liljestrands avhandling *Mobergland: personligt och politiskt i utvandrarserien*.

Den aktuella antologins uppsatser går i flertalet fall tillbaka på föredrag vid ett seminarium som anordnades på Wiks folkhögskola våren 2007. Bidragens syfte var, med ord ur Anna Williams inledning till utgåvan, att »fånga några stråk i det pågående samtalet om Vilhelm Mobergs rika författarskap«, och därvid belysa ett antal aspekter av hans vittfamnande gärning som »debattör, verklighetsskildrare, historieberättare, diktare och produktiv skribent«.

I sitt antologibidrag »Vilhelm Moberg i offentligheten« skildrar Lars Furuland den unge Mobergs väg från bokligt suktande landsbygdsmurvel till etablerad författare, oförtruten samhällskritiker och debattör. Furuland visar bland annat hur de efterhand vunna positionerna »som riksbekant person inom två slags svenska offentligheter« – den litterära och den politisk-sociala – genomgående närde och kompletterade varandra. Verk som *Rid i natt!* (1941) och *Soldat med brutet gevär* (1944) sprang på det viset mer eller mindre direkt ur Mobergs starka engagemang i sin omedelbara och för honom handlingsfordrande samtid. Rätt kuriös är den lilla platsannons i *Dagens Nyheter* på senvåren 1919, med vilken Moberg sökte inträde på den journalistiska arenan. Under rubriken »Redaktionselev« meddelades: »20 årig yngling med god skolbildning önskar plats som elev vid tidning. Har litterära anlag och är god stilist. Svar till 'Fina betyg', Moshult, p. r.«. *Vadstena Läns Tidning* nappade och beredde på så vis en första plattform för en flerårig redaktionell verksamhet, vilken kom att inverka väsentligt på den småningom anträdde karriärvägen i egenskap av författare och fri skribent.

Som Furuland antyder i sin uppsats öppnar den för ett par år sedan färdigställda bibliografin i två band över skrifter av och om Vilhelm Moberg (publicerade 1912–2005) nya möjligheter att undersöka författarens roll och plats i samhället och litteraturen under nästan ett sekels tid. Bibliografin, vars bakgrund och förutsättningar redovisas i Ann Carlssons avslutande uppsats, omfattar över 6 000 poster och finns

numera även i digital form som en deldatabas inom LIBRIS webbsök.

Ulf Beijbom ger i sin framställning om »Verklighetens Kristinor« en gripande redogörelse för de verkliga människor som liksom i fiktionen famlande och vågsamt från sina hem i Sverige utvandrade till Nordamerika. Utifrån ett brokigt källmaterial – dagböcker, memoarer, intervjuer – tecknar Beijbom enskilda utvandrar kvinnors betingelser och öden i det nya landet, där mångas ensamhet, hemlängtan och umbäranden, åtminstone till en början, äger en lika stundlig närvaro i vardagen som hos Mobergs fiktiva, själsligt strandsatta Kristina.

Relationen mellan verklighet och fiktion, och då med särskilt avseende på Mobergs 30-talstrilogi om Knut Toring – *Sänkt sedebetyg* (1935), *Sömlös* (1937), *Giv oss jorden!* (1939) – står i fokus i Ingrid Netterviks uppsats »Vilhelm Moberg – en författare med sänkt sedebetyg«. Netterviks jämförelser mellan liv och dikt må stundom förefalla en smula vanskliga – framför allt när fiktionen, om än blott antydningssvis, begagnas som källa för att tyda biografiska omständigheter – men är ändå förtjänstfullt balanserade och tankeväckande.

Ola Holmgren och Anna Williams, som båda sedan tidigare lämnat betydande bidrag till Mobergforskningen – Holmgren i den redan nämnda monografin och Williams i ett kapitel i sin bok *Tillträde till den nya tiden: fem berättelser om när Sverige blev modernt* (2002) – medverkar med varsin förhållandevis teoretiskt informerad text.

I sin dubbeltydigt rubricerade uppsats »Brudarnas och emigranteposets källa« påvisar Holmgren narrativa och tematiska samband mellan Mobergs förmodligen mest genreöverskridande prosaverk *Brudarnas källa* (1946) och *Utvandrarromanen*. Holmgren berör även genusaspekter av i synnerhet emigranteposet, där Moberg bland annat genom de elaborerat invädda »osedliga« skrönorna, med Holmgrens ord, »visade hur fallos och den falliska kraften konstrueras socialt, och hur denna

sociala konstruktion legitimerar en bestämd genusordning«.

I *Din stund på jorden*, som låter sig läsas som en fristående epilog till både *Utvandrarromanen* och Knut Toring-trilogin, spelar tid, rum och minne centrala roller. Inte enbart i det tematiska skiktet – där den pensionerade svensk-amerikanen Albert Carlson söker försoning med det sinade förflutna i det sinande närvarande – utan också ifråga om själva den litterära gestaltningen. Med ledning av bland annat Michail Bachtins kronotopbegrepp visar Anna Williams hur berättelsen »fångar samtidsmänniskans sökande efter mening i ett samhälle statt i radikal förändring« genom att formulera »en livsåskådning«, som i lika mån formar sig till »en roman om skrivandet«.

De två återstående uppsatserna, av Jenny Schärer respektive Jens Liljestrand (för övrigt de enda bland de medverkande som är födda efter Mobergs bortgång), ägnas båda åt *Utvandrarromanen*, om än utifrån vitt skilda ingångar.

Schärer bjuder på en initierad »traditionell« analys av ett antal konkreta symboler, såsom grindar, master och skodon, och redogör för deras art, funktion och gestaltning genom eposets fyra delar.

Liljestrand slutligen ägnar romansviten en mer idéhistoriskt inriktad analys, där han driver den i sig inte helt uppseendeväckande men lika fullt givande tesen om att romanens historiska tillkomstkontext – kalla krigets sena 40-tal och 50-tal – oavlatligt sätter prägel på den litterära gestaltningen. Skildringen av individer, familjeliv, äktenskapsfrågor och sexualitet bär spår av skrivandets samtid, menar Liljestrand, och blir till en samlad »spegling av Sverige och Amerika under [...] den tid då böckerna kom till«.

Som i de flesta antologier skiftar bidragen ganska mycket, stundom rejält, sinsemellan, och det både beträffande stil (tilltal) och innehåll. Några av bidragen tenderar att bli mer redovisande till sin karaktär, där man följaktligen gärna hade sett mer av ingående reflektion kring det redovisade

materialet och de presenterade tankegångarna. Under läsningen av de olika bidragen märker man stundtals även den i genrekontexten – texter om en specifik författare, utgivna av denne författares litterära sällskap – vanliga, och väl i någon mening rimliga, knappheten ifråga om kritiska perspektiv på ämnet. Men allt som allt är det en gedigen, om än inte nydanande, liten volym som här åstadkommit, där flera av bidragen skänker intressant ljus åt olika aspekter av Mobergs gärning. *Vidare med Vilhelm Moberg* förmår i stycken vidga fältet och utpekar uppslag för framtida forskning. Den har därmed goda förutsättningar att leda vidare.

Alan Asaid

Mälhammars harlekin

Åsa Mälhammar, *En svensk harlekinad: narren som litterärt motiv hos Carl Jonas Love Almqvist, Hjalmar Bergman och Lars Forssell*, Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet, 47, och Hjalmar Bergman Samfundet, 17
Lund: Nordic Academic Press, 2009, 400 s.
(diss. Stockholm)

I inledningen och det första kapitlet av sin avhandling *En svensk harlekinad: narren som litterärt motiv hos Carl Jonas Love Almqvist, Hjalmar Bergman och Lars Forssell* söker sig Åsa Mälhammar fram till en definition av i synnerhet den litterärt gestaltade narren, och ger i samband därmed en motivhistorisk översikt av begreppet. Kapitel två innehåller en analys av *Drottningens juvelsmycke* utifrån främst denna definition, och det tredje och fjärde kapitlet gör sedan detsamma av *Clownen Jac* respektive Lars Forssells *Narren*.

Märkligt nog underkänner Mälhammar sedan mot slutet av avhandlingen i »strikt metodologisk mening« sina egna definitionsförsök

»eftersom ingen av de gestalter som analyserats har svarat mot definitionens samtliga kriterier«. De saknar nämligen enligt Mälhammar någon egenskap knuten till begreppen komik eller ansvarsfrihet; i fallet Forssell kunde narrmotivet sålunda »inte enkelt kallas komiskt i egen rätt« (s. 341). Emellertid säger sig Mälhammar hellre vilja fälla definitionen än narren, och därför bortfaller enligt henne behovet av en regelrätt definition. Reservationen är onödigt flagellantisk. Mälhammars definitionsförsök håller nämligen i stort sett måttet, och de gestalter hon behandlar faller på det hela taget in under dessa.

Vad gäller valet av studerade verk med anspråk på att innehålla narren som litterär gestalt, är texterna av Hjalmar Bergman och Lars Forssell iögonenfallande; den senares diktsamling bär ju till och med narrens namn. Något annorlunda förhåller det sig med *Drottningens juvelsmycke*, där man inte omedelbart kommer att tänka på narrfiguren när man möter Tintomara. Det tycks mig också som om Mälhammar har extrapolerat vissa resonemang för att få Bergmans text att passa in i hennes narrhandske, men man måste samtidigt rosa hennes djärvhet att hos Tintomara söka delvis nya sidor i jakten på överensstämmelser mellan figuren och definitionerna.

Materialvalet och angreppspunkterna är rimliga; som alltid kan avvägningar i en framställning som denna diskuteras, liksom frågan huruvida något väsentligt saknas. Själv skulle jag ha betonat ensamheten mer hos Lars Forssell i samband med diskussionen om narrfigurens utanförskap, liksom skrällen hos denne och hans egenskap av syndabock. Men därvidlag är mina synpunkter kanske mest skomakarens som talar för sin egen läst.

Allvarligare är brister i behandlingen av begreppet teatralitet. Ordet dyker upp med varianter här och var i texten (t.ex. s. 112, 162 och 340), men blir aldrig ordentligt definierat; saken är anmärkningsvärd, eftersom ordet är minst sagt omdiskuterat. Den teatralitet som Mälhammar

uppenbarligen är intresserad av i sin avhandling, ligger nära den som den reteatraliserade teatern kring ryssarna Meyerhold, Evreinov och Alexander Blok, och fransmännen Gaston Baty och Charles Dullin, kommit att förbindas med. Saken har särskilt intresse, dels därför att narrfiguren spelade en inte obetydlig roll i denna teaterform, dels därför att den reteatraliserade teatern var betydelsefull ungefär vid tiden för tillkomsten av Bergmans marionettspel och dels därför att Hjalmar Bergman – delvis i konkurrens med Strindberg – är den främste representanten i Sverige för denna form av teater. Och inte minst därför att Lars Forssell kan ses som en sentida utlöpare av den. Det senare gör att resonemang kring den reteatraliserade teatern hade kunnat utgöra en intressant förbindelselänk mellan Hjalmar Bergman och Lars Forssell.

Åsa Mälhammar för en kontinuerlig och respektfull dialog med tidigare forskare och kommentatorer, och deras bidrag flyter utmärkt in i hennes framställning. Vad gäller värderingar och rena fakta, är också tillståndet gott; några randanmärkningar finns dock att göra, vilket här kommer att ske:

På sidan 51 och framåt behandlar författaren Shakespeares Falstaff-figur såsom enbart en ynklighet. Han är dock också i sin egenskap av narr ett »korrektiv«, en sanningssägare; Falstaffs syn på ihålligheten i det krigiska äresbegreppet bär syn för sägen.

Om detta snarare än faktafel är en tolkningsfråga, så är det å andra sidan uppenbart att ett påstående som det att enbart skådespelerskor framförde tableaux vivants (s. 86 f) inte håller streck. Det gör inte heller påståendet på sidan 201 att Jac Tracbac vore »otänkbar på talteatern«. Många har säkert Ernst-Hugo Järegårds lysande teve-tolkning i minnet, och senare har Krister Henriksson framfört stycket i radio. Snarare än att vara ospelbart, är *Clownen Jac* ett tacksamt teaterstycke.

Likaså är Mälhammars sätt att i en analys betrakta Forssells lilla enaktare *Narren som tillhörde sina bjällror* som i första hand ett

läsdrama (s. 278) en reduktion av ett väl spelbart stycke, låt vara att det inte fått så många uppsättningar som det förtjänar.

Som en överdrift vill jag betrakta karakteristiken på sidan 168 av Herr Sleeman i Hjalmar Bergmans geniala lilla pjäs som »rik och ärevördig«. Han är egentligen inte *riktigt* fin, det gör Bergman ingen hemlighet av. Som landssekreterare sägs han stå *under* landshövdingen, och han befinner sig inte heller så förfärligt högt över styckets gamla fröknar vilkas far fick löjtnants avsked!

En överdrift är också påståendet på sidan 216 att vi numera skulle vara skolade att helst inte alls ta med författarens intentioner i betraktandet av en litterär text; sådant gäller väl i dag främst dem som fortfarande svär på nykritikens idéer.

En hyperbol liknar också Mälhammars sätt att på sidan 289 poängtera lekfullheten i Forssells kasperspel. Visst finns där en lekfull ordvirtuositet, men främst har stycket en närmast hallucinatorisk, mardrömslik verkan och avsikt. Jämte den typiska Forssellska skrällen.

Som en underdrift vill jag däremot karakterisera tron att Lars Forssell skulle ha betraktat sig som dramatiker i samma grad som poet (s. 238). Själv var han övertygad om att han skulle komma att bli ihågkommen främst som dramatiker, och hänvisade därvidlag till att även hans visor är dramatiska, avsedda att framföras.

Åsa Mälhammars språk fungerar i stort sett gott, men är ibland litet ojämnt. Hon växlar mellan ett huvudsakligen exakt språk, ibland med en tydlig strävan efter det oemotsägliga, och ett stundom oprecist eller oklart sådant. Några gånger blir språket inte bara diffust utan onödigt krångligt och svårförståeligt. Det senare smickrar läsarens intelligens i den mån han knäcker koden, men irriterar honom om han måste läsa två eller flera gånger för att förstå. Den språkligt känslige läsaren kan kanske också stöta sig på de ställen där författaren idkar begreppsgymnastik med eller utan hjälp av litteraturvetenskapliga modeord.

Författaren av ett litteraturvetenskapligt verk kan tänkas göra en avvägning mellan olika positioner – om han inte lämnar sådant åt sina läsare. En av dessa gäller förhållandet mellan verkets inomvetenskapliga värden å ena sidan, och dess läsbarhet för en intresserad allmänhet å den andra. Gränsen är givetvis inte skarp, men den som inte är medveten om den kan komma att hamna mellan två stolar.

Vad gäller Mälhammars avhandling, så lutar jag sammanfattningsvis åt uppfattningen att boken snarast befinner sig på den inomvetenskapliga sidan om gränsen, vilket inte betyder att inte lekmannen också skulle ha något att hämta. Den vetenskapliga briljansen finner jag uppenbar; det är ett genomarbetat och gediget arbete med intelligenta och värdefulla iakttagelser.

Gunnar Syrén, Uppsala universitet